

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

5397 Методичні вказівки
щодо виконання лабораторних робіт із дисципліни
«Медична та фармацевтична хімія»
для студентів спеціальності 102 «Хімія»
денної форми навчання

Суми
Сумський державний університет
2022

Методичні вказівки щодо виконання лабораторних робіт із дисципліни «Медична та фармацевтична хімія» / укладачі: Ю. В. Ліцман, І. Г. Воробйова, Л. М. Пономарьова. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 32 с.

Кафедра теоретичної та прикладної хімії

ВСТУП

Запропоноване видання містить методичні рекомендації щодо проведення занять, які викладено за відповідними темами. Значну увагу приділено фармакопейним методам ідентифікації та кількісного визначення лікарських засобів (згідно з Державною Фармакопеею України), а також сучасним методам, які використовують для внутрішньоаптечного контролю якості екстемпоральних лікарських засобів.

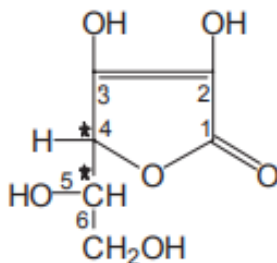
За поданими матеріалами студент зможе якісно підготуватися до виконання професійних завдань і забезпечити економію часу на підготовку і реалізацію кредитно-модульної системи оцінювання знань та умінь студентів під час виконання навчальної практики під керівництвом викладача.

Лабораторна робота 1

Фармакопейний аналіз лікарської форми, що містить аскорбінову кислоту (Acidum ascorbicum 0,1) і глюкозу (Glucosi 0,5)

Мета роботи: вивчити якісні реакції та кількісне визначення аскорбінової кислоти.

Теоретичні відомості

γ -Лактон-2,3-дегідрo-L-гулонової кислоти (R)-5-[(S)-1,2-Дигідроксіетил]-3,4-дигідрокси-5Н-фуран-2-он

Властивості

Кристалічний порошок білого або майже білого кольору чи безбарвні кристали, що змінюють колір під впливом повітря і вологи. Легкорозчинний у воді, розчинний у 96 %-му спирті, практично нерозчинний в ефірі. Плавиться за температури близько 190 °С і з розкладанням.

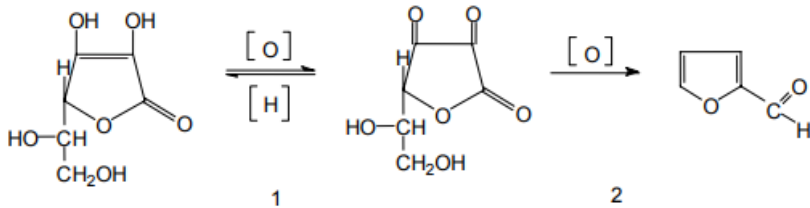
Завдяки ендіольному угрупованню кислота аскорбінова проявляє відновні й кислотні властивості.

Її кислотний характер зазвичай пояснюють рухомістю гідрогена гідроксильної групи в положенні 3; у разі титрування лугом кислота аскорбінова поводитья як одноосновна кислота.

Аскорбінова кислота окиснюється у дві стадії:

1) оборотний процес окиснення до дегідроаскорбінової кислоти (кетонна форма);

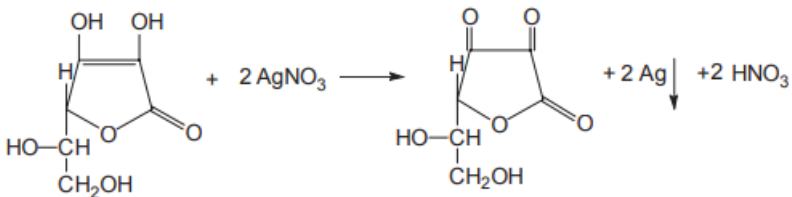
2) необоротний процес окиснення, який врешті-решт призводить до утворення фурфуролу.

Ідентифікація

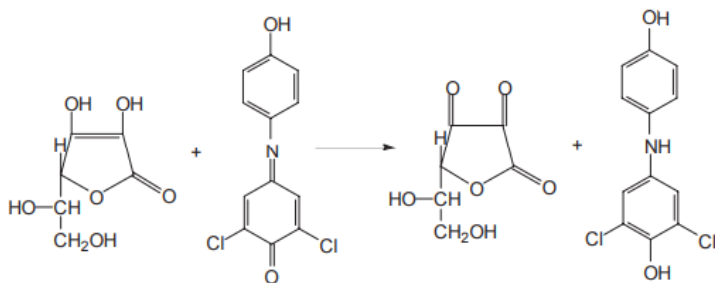
1. Фізико-хімічними методами: УФ- та ІЧ-спектроскопія, визначення рН та питомого оптичного обертання.

2. До розчину кислоти аскорбінової додають кислоту нітратну розведену та розчин аргентуму нітрату – випадає сірий осад металічного срібла.

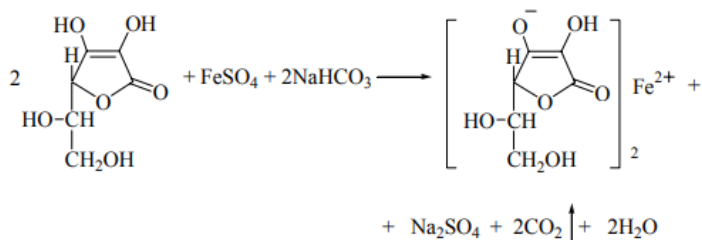

3. Нефармакопейні реакції:

а) у разі додавання до розчину кислоти аскорбінової по краплях розчину 2,6-дихлорфеноліндофенолу його синє забарвлення зникає;

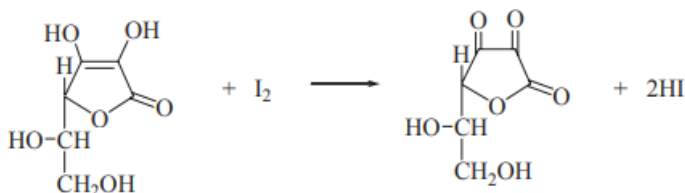

б) кислота аскорбінова з феруму (II) сульфатом за наявності натрію гідрокарбонату утворює феруму аскорбінат, забарвлений у фіолетовий колір.

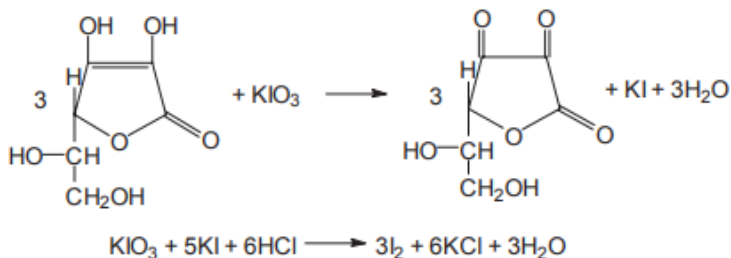
Кількісне визначення

1. Йодометрія за наявності кислоти сульфатної розведеної, пряме титрування, індикатор – крохмаль, $f = 1$.

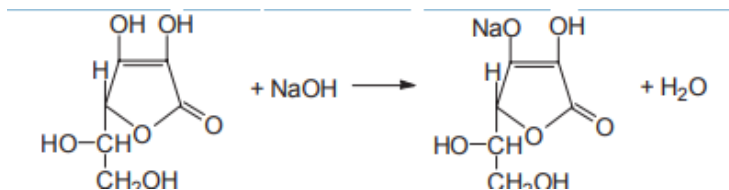

2. Йодатометрія, пряме титрування в кислому середовищі за наявності калію йодиду, індикатор – крохмаль, $f = 3$. У мо-

мент еквівалентності надлишок розчину калію йодату викликає синє забарвлення розчину.

3. Алкаліметрія, пряме титрування, індикатор – фенолфталеїн, $f = 1$.

4. Титрування розчином натрію 2,6-дихлорфеноліндофеноляту, $f = 1$.

Метод використовують для визначення вмісту кислоти аскорбінової в рослинній сировині.

5. Інші редокс-методи (йодохлорометрія, цериметрія та ін.).

Зберігання

У закупореній тарі з темного скла.

Застосування

У профілактичних і лікувальних цілях за скорбуту (цинзу), кровотеч різної етіології, інфекційних захворювань та інтоксикацій, захворювань печінки та нирок.

Хід роботи

I. Ідентифікація

1. *Реакція відновлення калій гексаціаноферрату (III) кислотою аскорбіновою.* У дослідну пробірку вносять 5 крапель 1 %-го розчину кислоти аскорбінової, в іншу (контрольну) – 5 крапель дистильованої води. В обидві пробірки додають по 1 краплі 10 %-го розчину калій гідроксиду і 1 краплю 5 %-го розчину калій гексаціаноферрату (III), перемішують, додають 3 краплі розчину мінеральної кислоти і по одній краплі 1 %-го розчину ферум (III) хлориду. Записують спостереження і рівняння реакцій, що відбуваються.

2. *Реакція відновлення метиленової сині кислотою аскорбіновою.* Кислота аскорбінова знебарвлює розчин метиленової сині, відновлюючи її до лейкоформи. У двох пробірках (дослідної і контрольної), змішують по 1 краплі 1 %-го розчину метиленової сині та по 1 краплі 10 %-го розчину натрій бікарбонату. У дослідну пробірку додають 5 крапель 1 %-го розчину кислоти аскорбінової, а в контрольну – таку саму кількість дистильованої води, нагрівають. Записують спостереження.

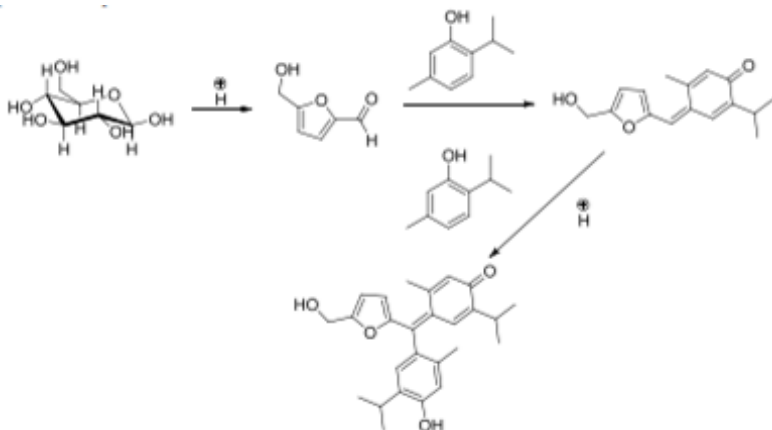
3. *Йодна проба на кислоту аскорбінову.* Кислота аскорбінова відновлює молекулярний йод з утворенням гідроген йодиду.

У дві пробірки (дослідну і контрольну) наливають по 10 крапель дистильованої води і 2 краплі розчину Люголю. У дослідну пробірку наливають 5–10 крапель розчину кислоти аскорбінової, а в контрольну – таку саму кількість води. Записують спостереження і рівняння реакції, що відбувається.

4. *Срібна проба на кислоту аскорбінову.* Під час додавання розчину кислоти аскорбінової до розчину аргентум нітрату випадає осад у вигляді металевого срібла. У дві пробірки (дослідну і контрольну) наливають по 5 крапель 1 %-го розчину кислоти аскорбінової, у дослідну додають 1–2 краплі 15 %-го розчину AgNO_3 , а в контрольну – 1–2 краплі дистильованої води. Записують спостереження і рівняння реакції, що відбувається.

Глюкоза. До 0,01 г досліджуваного порошку додають 0,01 г тимолу, 5–6 крапель концентрованого розчину мінеральної кислоти та 1–2 краплі води. Що можна спостерігати?

II. Кількісне визначення

Досліджуваний порошок (0,05 г) розчиняють у вільному об'єму води і титрують 0,1 н. розчином натрій гідроксиду до появи рожевого забарвлення (індикатор – фенолфталеїн). Титрування повторюють двічі-тричі. 1 мл стандартного розчину натрій гідроксиду відповідає 0,0176 аскорбінової кислоти.

Вміст кислоти аскорбінової (X_1) розраховують за формулою

$$X_1 = \frac{V \cdot K \cdot T \cdot b}{a},$$

де V – об'єм стандартного розчину натрій гідроксиду, витраченого на титрування, мл;

K – поправковий коефіцієнт до концентрації титранту;

a – маса наважки порошку (0,05), взятої для визначення, г;

b – середня маса порошку, г;

T – титр стандартного розчину за кислотою аскорбіновою, г/мл.

Йодометричний метод

Кислота аскорбінова. До 1 мл розчину кислоти (10 %-й ампульний препарат) додають 15–20 крапель розчину крохмалю і титрують розчином йоду до появи синього забарвлення. Титрування повторюють двічі-тричі.

Глюкоза. Розчиняють 0,3 г порошку в 1–1,5 мл води, доводять об'єм водою до 2 мл і визначають показники заломлення розчину (n) і води (n_0).

Вміст глюкози (X_2) у грамах у лікарській формі розраховують за формулою

$$X_2 = \frac{((n - n_0) - F_1 \cdot C_1) \cdot b \cdot V_p \cdot 1,11}{F_2 \cdot a \cdot 100},$$

де n – показник заломлення розчину, що аналізують;

n_0 – показник заломлення води;

F_1 – чинник показника заломлення розчину кислоти аскорбінової (0,00160);

F_2 – чинник показника заломлення розчину безводної глюкози (0,00142);

a – маса наважки порошку, взятої для аналізу, г;

b – середня маса порошку, г;

V_p – загальний об'єм розведення, мл;

1,11 – коефіцієнт перерахунку на безводну глюкозу;

C_1 – концентрація кислоти аскорбінової в аналізованому розчині, виражена у відсотках і розрахована за формулою

$$C_1 = \frac{a \cdot X_1 \cdot 100}{b \cdot V_p} \%.$$

Роблять висновок за результатами експерименту.

Питання для самоперевірки

1. Провізор-аналітик здійснює аналіз 10 %-го розчину глюкози. Для кількісного визначення він використовує один із фізико-хімічних методів, вимарюючи кут обертання розчину за допомогою:

- а) УФ-спектрофотометра;
- б) потенціометра;
- в) газового хроматографа;
- г) рефрактометра;
- д) поляриметра.

2. Яку з нижчеперерахованих лікарських речовин провізор-аналітик аптеки може кількісно визначити методом алкаліметрії:

- а) вікасол;
- б) кислота аскорбінова;
- в) натрію бензоат;
- г) фенілсаліцилат;
- д) фенобарбітал?

3. Провізор-аналітик контролює стан рефрактометра. Для його калібрування він використав воду очищену. Яке значення показника заломлення має бути у води очищеної:

- а) 1,3330;
- б) 1,3110;
- в) 1,3220;
- г) 1,3440;
- д) 1,3550?

4. Під час проведення кількісного визначення кислоти аскорбінової йодометричним методом як індикатор використовують:

- а) крохмаль;
- б) дифенілкарбазон;
- в) бромфеноловий синій;
- г) фенолфталеїн;

д) мурексид.

5. До контрольно-аналітичної лабораторії на аналіз надійшла субстанція кислоти аскорбінової. Відповідно до вимог ДФУ кількісний вміст кислоти аскорбінової визначають методом:

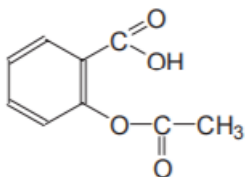
- а) йодометрії;
- б) нітритометрії;
- в) ацидиметрії;
- г) ацидиметрії в неводних середовищах;
- д) комплексонометрії.

Лабораторна робота 2

Фармакопейний аналіз ацетилсаліцилової кислоти в таблетках (*Acidum acetylsalicylicum*)

Мета роботи: вивчити якісні реакції та кількісне визначення ацетилсаліцилової кислоти.

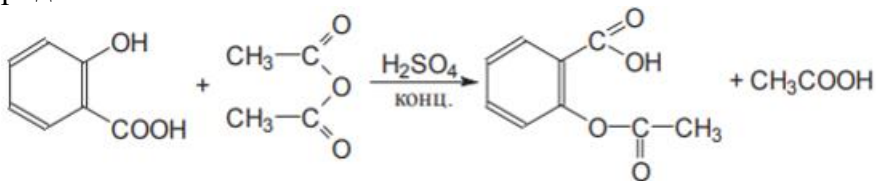
Теоретичні відомості

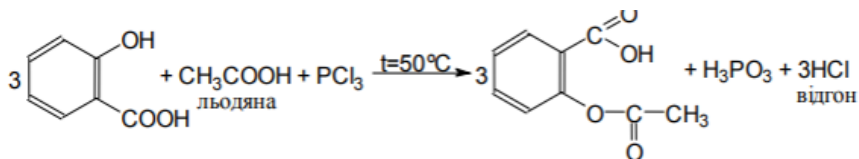
2-(Ацетокси)бензойна кислота

Добування

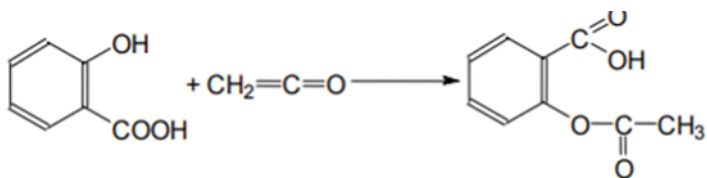
1. Ацетилюванням кислоти саліцилової оцтовим ангідридом.

2. Ацетилюванням кислоти саліцилової кислотою оцтовою за наявності фосфору трихлориду.

3. Взаємодією кислоти саліцилової з кетенем.

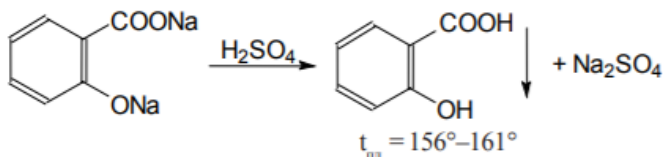
Властивості

Кристалічний порошок білого кольору або безбарвні кристали. Лікарський засіб стійкий у сухому повітрі, у вологому поступово гідролізується з утворенням оцтової і саліцилової кислот. Малорозчинний у воді, легкокорозинний у 96 %-му спирті, розчинний в ефірі, розчинах гідроксидів і карбонатів лужних металів.

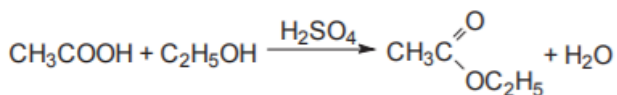
Ідентифікація

1. ІЧ-спектроскопія.

2. Лікарський засіб піддають лужному гідролізу. Потім підкислюють кислотою сульфатною розведеною – спостерігається утворення білого кристалічного осаду кислоти саліцилової, який ідентифікують за температурою плавлення (ДФУ).

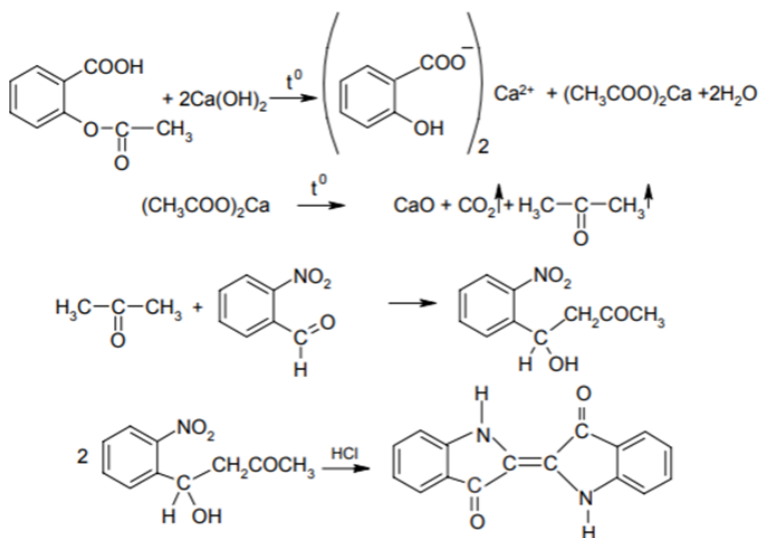

Реакційну суміш фільтрують, до фільтрату додають спирт і кислоту сульфатну концентровану: утворюється оцтовоетиловий естер, який має характерний запах (нефармакопейна реакція).

Кислоту саліцилову, що міститься в осаді, ідентифікують з розчином феруму (III) хлориду за появою фіолетового забарвлення (ДФУ).

3. Під час прожарювання з кальцію гідроксидом утворюється ацетон, пари якого забарвлюють фільтрувальний папір, змочений о-нітробензальдегідом, у жовто-зелений, блакитно-зелений, а в разі змочування розчином кислоти хлористоводневої – блакитний колір (ДФУ).

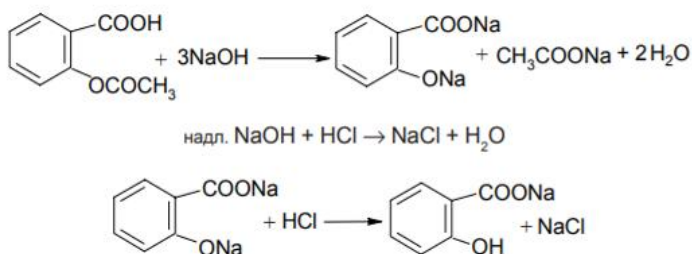

4. Нефармакопейна реакція: кислотний гідроліз. У разі додавання кислоти сульфатної концентрованої з'являється запах кислоти оцтової. Якщо потім додати до суміші розчин формальдегіду, виникає рожеве забарвлення (кислота саліцилова).

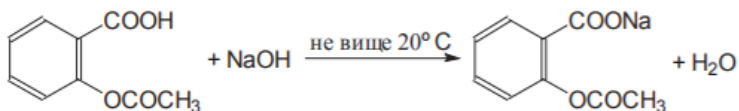
Кількісне визначення

1. Алкаліметрія, зворотне титрування (ДФУ). Метод ґрунтується на омиленні субстанції розчином натрію гідроксиду, надлишок якого відтитрують кислотою хлористоводневою

(індикатор – фенолфталеїн, $f = 1/2$). Паралельно проводять контрольний дослід.

2. Алкаліметрія, пряме титрування в нейтралізованому за фенолфталеїном спирті, $f = 1$.

За температури вище за 20°C лікарська речовина може частково гідролізуватися.

3. Броматометрія після гідролізу.

Зберігання. У закупореній тарі. Застосування. Протиревматичний, протизапальний, жарознижувальний, безпечний засіб, а також для попередження утворення тромбів, за тромбозу судин сітківки, порушення мозкового кровообігу, для попередження ускладнень і зменшення нападів стенокардії за ішемічної хвороби серця.

Протипоказання. Виразкова хвороба шлунка, дванадцятипалої кишки, у разі порушень зсідання крові, у перші три місяці вагітності. Лікарські форми – Цитрамон, Седалгін, Алька-Прим, Тромбо-АСС та ін.

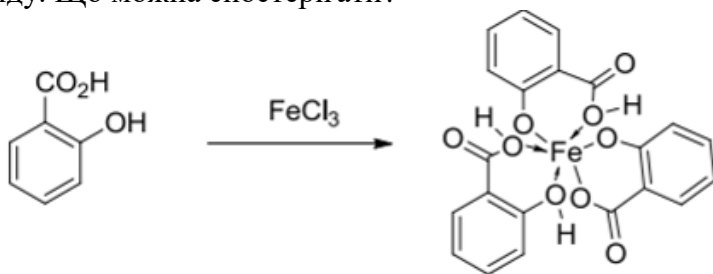
Хід роботи

1. Ідентифікація

1. 0,5 г порошку розтертих таблеток кип'яють протягом 3 хв із 5 мл розчину їдкого натру, потім охолоджують і підкислюють розведеною мінеральною кислотою. Записують ознаку реакції.

2. Розчин зливають в іншу пробірку і додають до нього 2 мл спирту і 2 мл концентрованої мінеральної кислоти. Записують ознаку реакції.

3. До отриманого осаду додають розчин Ферум (III) хлориду. Що можна спостерігати?

4. 0,2 г препарату поміщають у фарфорову чашку, додають 0,5 мл концентрованої мінеральної кислоти, перемішують і вносять 1–2 краплі води: відчувається запах оцтової кислоти, потім додають 1–2 краплі фенолфталеїну. Як змінюється забарвлення?

Домішка вільної саліцилової кислоти

1. Наважку порошку розтертих таблеток, відповідну 0,3 г ацетилсаліцилової кислоти, розчиняють у 5 мл спирту і додають 25 мл води (дослідний розчин).

2. В один циліндр поміщають 15 мл цього розчину, в іншій – 15 мл того самого розчину, 0,5 мл 0,01 %-го водного розчину саліцилової кислоти, 2 мл спирту і доводять водою до 15 мл (еталонний розчин).

3. В обидва циліндри додають по 1 мл кислого 0,2 %-го розчину залізо амонійних галунів.

Забарвлення розчину, що досліджують, не повинно бути інтенсивніше за еталонний розчин (не більше ніж 0,05 % у препараті). Вміст вільної саліцилової кислоти має бути відповідно не більше ніж 0,00062 г або 0,00125 г, у розрахунку на середню вагу однієї таблетки.

Роблять висновок про вміст вільної саліцилової кислоти в препараті, що аналізують.

II. Кількісне визначення

Близько 0,3 г (точна наважка) порошку розтертих таблеток збовтують із 10 мл нейтралізованого за фенолфталеїном спирту протягом 10 хв. Потім рідину охолоджують до 8–10 °С і титрують із тим самим індикатором 0,1 н. розчином натрій гідроксиду до рожевого забарвлення. Титрування повторюють двічі-тричі.

1 мл стандартного розчину натрій гідроксиду відповідає 0,01802 г $C_9H_8O_4$, якої відповідно повинно бути 0,238–0,262 г або 0,475–0,525 г з розрахунку на середню вагу однієї таблетки.

Вміст ацетилсаліцилової кислоти (X , г) розраховують за формулою

$$X_1 = \frac{V \cdot K \cdot T \cdot b}{a},$$

де V – об'єм стандартного розчину натрій гідроксиду, витраченого на титрування, мл;

K – поправковий коефіцієнт до концентрації титранту;

A – маса наважки порошку (0,3), взятої для визначення, г;

b – середня маса порошку, г;

T – титр стандартного розчину за речовиною, яку визначають, г/мл.

Роблять висновок за результатами експерименту.

Питання для самоперевірки

1. Саліцилати широко застосовують у медицині як проти-запальні засоби. Для визначення кількісного вмісту саліцилової кислоти використовують такий метод:

- а) алкаліметрія;
- б) нітриметрія;
- в) аргентометрія;
- г) перманганатометрія;
- д) комплексонометрія.

2. З метою ідентифікації кислоти ацетилсаліцилатної проводять її гідроліз. Який із реактивів використовують для ідентифікації продуктів гідролізу?

- а) хлорид заліза (III);
- б) сульфат магнію;
- в) нітрат натрію;
- г) молібдат амонію;
- д) фосфат калію.

3. Відомо, що бензойна кислота має антисептичні властивості. Для її ідентифікації використовують:

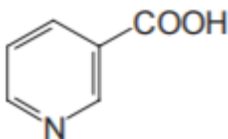
- а) FeCl_3 ;
- б) K_2CrO_4 ;
- в) $\text{K}_2[\text{HgI}_4]$;
- г) KMnO_4 ;
- д) $[\text{NH}_4]_2\text{C}_2$.

Лабораторна робота 3

Фармакопейний аналіз нікотинової кислоти в таблетках (Tabuletae Acidinicotinici 0,5)

Мета роботи: вивчити якісні реакції та кількісне визначення нікотинової кислоти.

Теоретичні відомості

Піридин-3-карбонова кислота

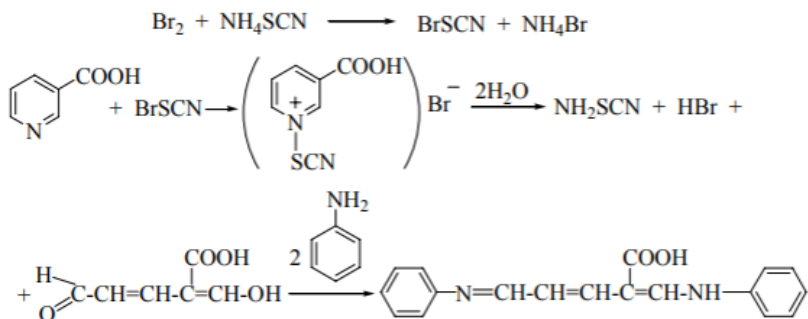
Властивості

Кристалічний порошок білого кольору. Розчинна в киплячій воді і киплячому 96 %-му спирті, помірно розчинна у воді, практично нерозчинна в ефірі. Розчиняється в розведених розчинах гідроксидів і карбонатів лужних металів.

Ідентифікація

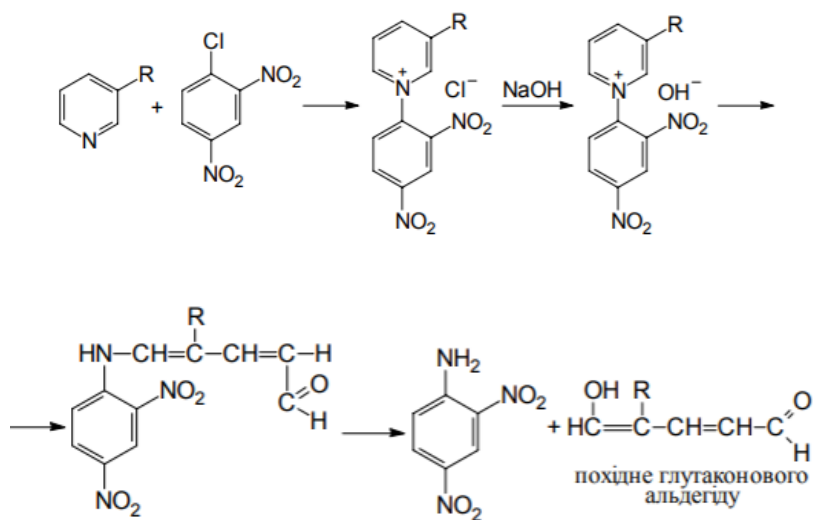
1. Фізико-хімічними методами: визначення температури плавлення, ІЧ-спектроскопія.

2. Субстанція в разі взаємодії з розчином ціаноброміду і подальшому додаванні розчину аніліну утворює жовте забарвлення.

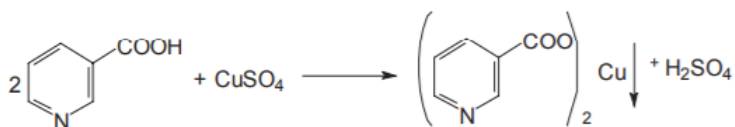

3. Нефармакопейні реакції:

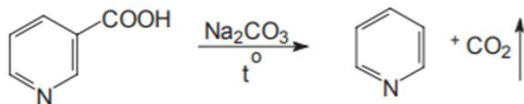
а) реакція на піридиновий цикл з 2,4-динітрохлорбензолом;

б) утворення купруму нікотинату синього кольору;

в) під час нагрівання речовини з безводним натрію карбонатом виникає запах піридину.

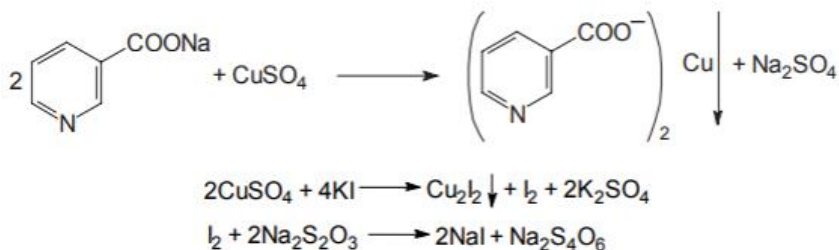

Кількісне визначення

1. Алкаліметрія, пряме титрування, індикатор – фенофталеїн, $f = 1$. Паралельно проводять контрольний дослід (ДФУ).

2. У розчинах для ін'єкцій кількісний вміст кислоти нікотинової визначають купрійодометричним методом після нейтралізації розчином натрію гідроксиду. Купруму нікотинат відфільтровують, у фільтраті надлишок купруму сульфату визначають йодометрично, індикатор – крохмаль, $f = 2$.

Паралельно проводять контрольний дослід.

Зберігання. У закупореній тарі, що оберігає від дії світла.

Застосування. Протипелагричний засіб. Кислота нікотина має судинорозширювальну та гіпохолестеринемічну дію, тому її призначають у разі захворювань печінки, спазмах судин кінцівок, нирок, мозку, за інфекційних захворювань. Викликає

побічну дію: почервоніння обличчя, відчуття приливу крові до голови.

Хід роботи

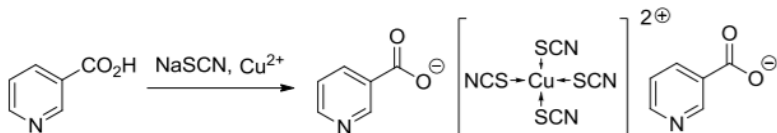
I. Ідентифікація

1. *Реакція з купрум ацетатом.* Унаслідок нагрівання нікотинової кислоти з розчином оцтовокислої міді утворюється погано розчинний осад солі купруму нікотинової кислоти.

5–10 мг препарату розчиняють у процесі нагрівання в 10–20 краплях 10 %-го розчину оцтової кислоти. До нагрітого до кипіння розчину додають такий самий об'єм 5 %-го розчину купрум ацетату.

Що можна спостерігати одразу після нагрівання і через деякий час (після відстоювання)? Записують спостереження і рівняння реакції, які відбуваються.

2. *Утворення комплексної солі нікотинової кислоти.* До 10 мл розчину препарату (1 : 100) додають 0,5 мл розчину купрум сульфату і 2 мл розчину амоній роданіду. Що можна спостерігати?

3. *Реакція виявлення піридинового ядра.* Помістити у пробірку декілька кристалів препарату, додати 1 мл розчину натрій гідроксиду. Нагріти на водяній бані. Записують рівняння реакції і спостереження.

II. Кількісне визначення

0,1107 г нікотинової кислоти розчиняють у 20 мл гарячої води і після охолодженні титрують розчином натрію гідроксиду 0,1 М до рожевого забарвлення (індикатор фенолфталеїн), що не зникає протягом 1–2 хвилин. Титрування повторюють двічі-тричі.

1 мл 0,1 М розчину натрію гідроксиду відповідає 0,01231 г нікотинової кислоти, якої повинно бути не менше ніж 99,5 % і не більше ніж 100,5 %.

Вміст нікотинової кислоти розраховують за формулою

$$\omega = \frac{T \cdot V \cdot K \cdot P_{\text{сер}}}{m_{\text{нав}}},$$

де V – об'єм стандартного розчину натрій гідроксиду, витраченого на титрування, мл;

$m_{\text{нав}}$ – маса наважки препарату, взятого для аналізу, г;

$P_{\text{сер}}$ – середня маса порошку, г;

T – титр стандартного розчину за речовиною, яка визначається, г/мл;

K – поправковий коефіцієнт стандартного розчину.

Роблять висновок за результатами експерименту.

Питання для самоперевірки

1. Укажіть, якому з нижченаведених лікарських засобів відповідає хімічна назва «Піридин-3-карбонова кислота»:

- а) стрептоміцин;
- б) димедрол;
- в) стрептоцид;
- г) новокаїн;
- д) дикаїн;
- е) нікотинова кислота.

2. До контрольно-аналітичної лабораторії на аналіз надійшла субстанція кислоти нікотинової. За допомогою якого методу, відповідно до вимог ДФУ, можна визначити кількісний вміст кислоти нікотинової:

- а) броматометрія;
- б) йодометрія;
- в) нітриметрія;
- г) алкаліметрія;

д) йодхлорометрія.

3. Провізор-аналітик лабораторії Державної інспекції з контролю якості лікарських засобів проводить кількісне визначення кофеїну згідно з вимогами Державної Фармакопеї України методом кислотно-основного титрування у безводних розчинниках. Який титрований розчин він використав:

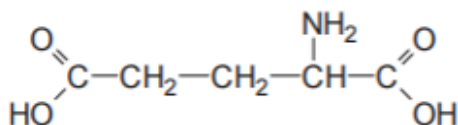
- а) калію бромату;
- б) натрію метилату;
- в) натрію гідроксиду;
- г) натрію едетату;
- д) кислоти хлорної?

Лабораторна робота 4

Фармакопейний аналіз глютамінової кислоти в таблетках (Acidum glutamicum 0,5)

Мета роботи: вивчити якісні реакції та кількісне визначення глютамінової кислоти.

Теоретичні відомості

(S)-2-амінопентан-1,5-дикарбонова кислота

Властивості

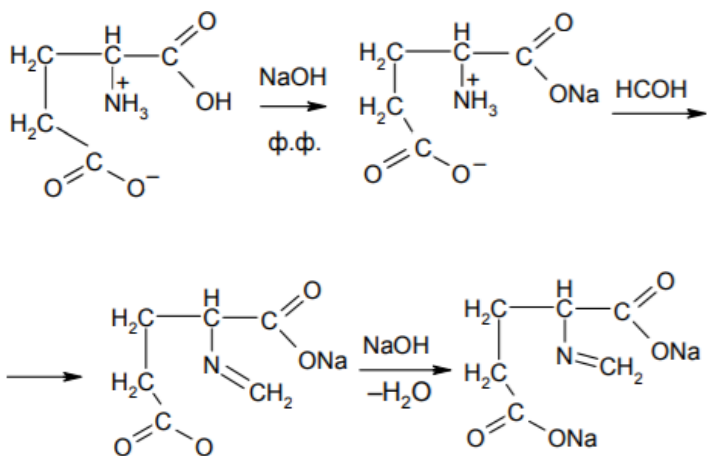
Кристалічний порошок білого кольору або безбарвні кристали. Легкорозчинний у киплячій воді, мало розчинний у холодній воді, практично нерозчинний у кислоті оцтовій, ацетоні, 96 % спирті та ефірі.

Ідентифікація

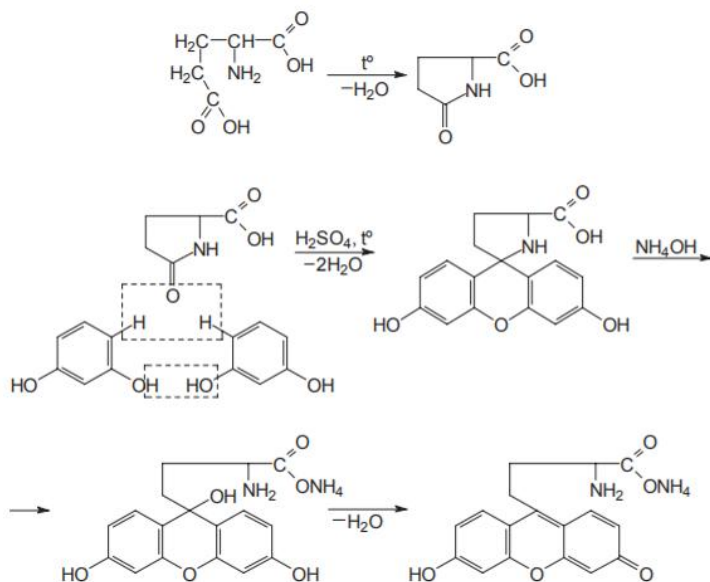
1. За фізичними константами: питоме обертання; фізико-хімічними методами: ІЧ-спектроскопія та тонкошарова хроматографія.

2. Реакція із натрій гідроксидом за наявності розчину формальдегіду і фенолфталеїну. До розчину кислоти глютамінової додають фенолфталеїн і нейтралізують 1 М розчином натрію гідроксиду до появи червоного забарвлення.

Потім додають розчин формальдегіду; спостерігається знебарвлення. До реакційної суміші додають 1 М розчин натрію гідроксиду до появи червоного забарвлення. Загальний об'єм витраченого 1 М розчину натрію гідроксиду має бути від 4,0 мл до 4,7 мл.

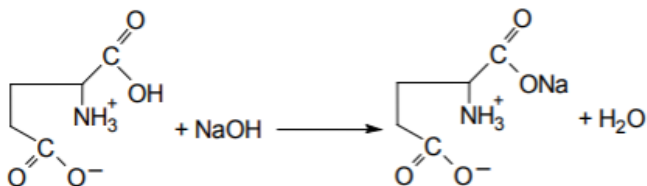
3. Нефармакопейна реакція: під час сплавлення з резорцином за наявності кислоти сульфатної концентрованої утворюється плав червоного кольору; у разі додавання води і розчину амоніаку з'являється червоно-фіолетове забарвлення із зеленою флуоресценцією.

4. Нефармакопейна реакція: з CuSO_4 в лужному середовищі утворюється комплексна сіль, забарвлена в темно-синій колір.

Кількісне визначення

1. Алкаліметрія, пряме титрування, індикатор – бромтимоловий синій, $f = 1$.

2. Визначення нітрогену після мінералізації кислотою сульфатною.

3. Алкаліметрія за методом Серенсена (формольне титрування), $f = \frac{1}{2}$.

Зберігання. У закупореній тарі, яка оберігає від дії світла.

Застосування. У медичній практиці кислоту глутамінову застосовують здебільшого для лікування захворювань ЦНС, епілепсії, психозів, реактивних станів. У педіатрії лікарський засіб застосовують у разі затримання психічного розвитку різної етіології, церебральних паралічів, хвороби Дауна.

Хід роботи

1. Ідентифікація (якісні реакції)

1. Попередньо подрібнюють кілька таблеток на порошок (8–10). Потім розчиняють 0,03 г препарату у процесі нагрівання у 1 мл води (водяна баня), додають 3–5 крапель 0,25 % розчину нінгідрину і нагрівають. Що можна спостерігати?

2. До 0,01 г порошку додають 1–2 мл розведеної мінеральної кислоти, кілька кристалів резорцину і кип'ячать протягом 1 хв. Записують спостереження.

II. Кількісне визначення

Алкаліметричний метод

Розчиняють 0,05 г порошку в процесі нагрівання у вільному об'ємі води. До охолодженого розчину додають 1–2 краплі бромтимолового синього і титрують 0,1 н. розчином натрій гідроксиду до блакитно-зеленого забарвлення. Титрування повторюють двічі-тричі.

1 мл, 01 н розчину натрій гідроксиду відповідає 0,01471 г глутамінової кислоти.

Вміст глутамінової кислоти розраховують за формулою

$$X = \frac{V \cdot K \cdot T \cdot b}{a},$$

де V – об'єм стандартного розчину натрій гідроксиду, витраченого на титрування, мл;

K – поправковий коефіцієнт до концентрації титранту;

A – маса наважки порошку (0,05), взятої для визначення, г;

b – середня маса порошку, г;

T – титр стандартного розчину за кислотою глутаміновою, г/мл.

Питання для самоперевірки

1. Спеціаліст контрольно-аналітичної лабораторії для кількісного визначення альфа-амінокислот використовує формольне титрування (за Серенсенем), водночас роль формальдегіду зводиться:

- а) до алкільювання карбоксильної групи;
- б) карбоксилювання аміногрупи;
- в) нейтралізації карбоксильної групи;
- г) блокування аміногрупи;
- д) утворення бетаїнів.

2. У КАЛ аналізується лікарська форма, що містить кислоту глутамінову. Який із перелічених реактивів утворює з досліджуваним препаратом фіолетове забарвлення:

- а) розчин натрію гідрокарбонату;
- б) розчин заліза (III) хлорид;
- в) розчин калію перманганату;
- г) розчин магнію сульфату;
- д) розчин натрію нітрату;
- е) нінгідрин кристалічний?

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фармацевтична хімія / П. О. Безуглий, В. А. Георгіянц, І. С. Гриценко та ін. ; за ред. П. О. Безуглого. – Вінниця : Нова книга, 2017. – 456 с.

2. Фармацевтичний аналіз : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. О. Безуглий, В. А. Георгіянц, І. С. Гриценко та ін. ; за заг. ред. В. А. Георгіянц. – Харків : НФаУ: Золоті сторінки, 2017. – 552 с.

3. Цуркан О. О. Фармацевтична хімія. Аналіз лікарських речовин за функціональними групами : навч. посіб. / О. О. Цуркан, І. В. Ніженковська, О. О. Глушаченко. – Київ : ВСВ «Медицина», 2012. – 152 с.

Електронне навчальне видання

Методичні вказівки
щодо виконання лабораторних робіт із дисципліни
«Медична та фармацевтична хімія»
для студентів спеціальності 102 «Хімія»
денної форми навчання

Відповідальний за випуск С. Б. Большаніна
Редактор І. О. Кругляк
Комп'ютерне верстання І. Г. Воробйової

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 0,59.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.